

Asia: VN/24963/2022

Rikosprosessin sujuvoittamista arvioineen työryhmän muistio

1. Esitutkintaprosessia koskevat kehittämisehdotukset

Viranomaisharkinta rikosilmoituksen kirjaamisessa

Ehdotusta koskevat yleiset huomiot

Asianajajaliitto kannattaa rikosprosessin sujuvoittamista ja katsoo, että työryhmän mietintö sisältää huomattavan määrän toteuttamiskelpoisia ehdotuksia, joilla pystytään sujuvoittamaan oikeudenhoitoa sekä säästämään kaikkien oikeudenkäyntien osapuolten aikaa ja muita resursseja. Asianajajaliiton näkökulmasta rikosprosessin sujuvoittamista selvitettäessä on keskeistä huolehtia ja varmistaa rikoksesta epäillyn ja syytetyn oikeusturvan toteutuminen rikosprosessin kaikissa vaiheissa. Asianajajaliitto pitää ensiarvoisen tärkeänä, että oikeusturva ei saa prosessia uudistettaessa vaarantua prosessitaloudellisten syiden varjolla.

1. Esitutkintaprosessia koskevat kehittämisehdotukset

Viranomaisharkinta rikosilmoituksen kirjaamisessa

Asianajajaliitolla ei ole huomautettavaa mietinnössä esitettyyn. Asianajajaliitto kannattaa viranomaisharkinnan käytön laajentamista ja sen periaatteiden täydentämistä.

Esitutkinnan aloittamista edeltävät toimenpiteet

Asianajajaliitolla ei ole huomautettavaa mietinnössä esitettyyn. Asianajajaliitto kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että päätöksentekoon ja -tekijään liittyvät muutokset edellyttävät nykyistä yksilöidympää sääntelyä.

Esitutkintatoimenpiteiden suhteuttaminen

Asianajajaliitolla ei ole huomautettavaa mietinnössä esitettyyn. Asianajajaliitto kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että päätöksentekoon ja -tekijään liittyvät muutokset edellyttävät nykyistä yksilöidympää sääntelyä.

Esitutkinnan muotomääräykset

Asianajajaliiton näkemyksen mukaan esitutkinnan muotomääräyksiä on mahdollista keventää erityisesti digitalisaatiota ja sähköisiä prosesseja hyödyntämällä.

Esitutkinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

Asianajajaliitto suhtautuu kielteisesti mietintöön kirjattuun ajatukseen siitä, että esitutkinnan suorittaminen olisi riippuvainen asianomistajan huolellisuusvelvollisuuden täyttämisestä. Näkemuksemme mukaan rikoksen uhrin tehtävänä ei ole pyrkiä estämään rikoksen tapahtumista, vaan rikosten torjuminen on ensisijaisesti viranomaisten vastuulla. Vastuuta tapahtuneesta rikoksesta ei näin ollen tulisi siirtää asianomistajan vastuulle sitoen esitutkinnan suorittamista asianomistajan huolellisuusvelvoitteeseen.

Työryhmä esittää, ettei esitutkintaa käynnistettäisi asiassa, jonka poliisi lähettäisi sovitteluun. Asianajajaliitto huomauttaa tähän liittyen, että esitutkinnan käynnistäminen saattaa vaikuttaa asianosaisten mahdollisuuteen saada esimerkiksi oikeusapua tai korvausta oikeusturvavakuutuksesta. Tämä asia tulee huomioida asiaa tarkemmin selvitettäessä.

Esitutkinnan keskeyttäminen

Asianajajaliitto yhtyy työryhmän näkemukseen siitä, että esitutkinnan keskeyttämisen edellytyksiä tulisi arvioida ja täsmentää.

Esitutkinnan rajoittaminen

Asianajajaliitto jakaa mietinnössä esitetyn huolen siitä, että esitutkinnan rajoittamista koskevien perusteiden vaihteleva soveltamiskäytäntö sekä lisääntynyt käyttö on ongelmallista oikeusturvan toteutumisen kannalta. Toisaalta tiettyjen rikosten osalta esitutkinnan rajoittaminen saattaa muodostaa käytännössä asiallisesti dekriminalisointiperusteen (esimerkiksi huumausaineen käyttörिकosten kohdalla).

Asianajajaliitto katsoo, ettei rajoittamisperusteita tulisi ainakaan laajentaa nykyisestä. Asianajajaliitto ei kannata varauksetta myöskään työryhmän ajatusta siitä, että tutkintaa voitaisiin rajoittaa ilmoittajan passiivisuuden perusteella. Vähimmäisedellytyksinä tällaisissa tilanteissa tulisi olla ainakin se, että asianomistaja on asiasta tietoinen ja antanut rajoittamiselle suostumuksensa. Esimerkiksi oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisrikokset ovat verrattain yleisiä, ja nähdäksemme

voisi olla riskinä, että asianomistajan passiivisuus voisi johtua esimerkiksi kuultavaan kohdistetusta uhkailusta. Asianajajaliitto katsoo, että esitutkintalain 7 luvun 2 § mahdollistaa jo nykyisellään asianomistajan kuulematta jättämisen, mitä on pidettävä riittävänä.

Perusteluvollisuus, valtakunnalliset fraasimallit esitutkintaviranomaisten ratkaisuihin

Asianajajaliitto katsoo, että fraasimalleja hyödyntämällä on mahdollista sujuvoittaa ja nopeuttaa päätöksentekoa. Perusteluvollisuutta ei tule kuitenkaan keventää.

Oikeuksien ja velvollisuuksien ilmoittaminen kuultavalle

Asianajajaliitto kannattaa työryhmän ehdotusta siitä, että tarpeelliset tiedot toimitetaan asianomistajalle etukäteen siten että asianosainen pystyy arvioimaan omaa asemaansa sekä sitä tarvitseeko hän avustajan. Ilmoitusten läpikäyminen kuulustelun aluksi on Asianajajaliiton näkemyksen mukaan tarpeellista, mikäli asianosaisella ei ole lainoppinutta avustajaa apunaan. Mikäli asianosaisella on avustaja ja asianosainen on saanut ja tutustunut ennakoilmoitukseen, suullisesta oikeuksien ja velvollisuuksien ilmoittamisesta on nähdäksemme mahdollista luopua ilman, että asianosaisen oikeusturva vaarantuu.

Menettämisseuraamusten täytäntöönpanotehtävien jaon arviointi

Asianajajaliitto kannattaa tehtävien siirtämistä pääosin Ulosottolaitoksen hoidettavaksi.

2. Kevennettyjä rikosasioiden menettelyjä koskevat kehittämisehdotukset

Sakkomenettelyn kokonaisuudistus ja muut sitä koskevat ehdotukset

Asianajajaliitto pitää pääosin kannatettavana työryhmän näkemystä sakkomenettelyn kokonaistarkastelusta ja -uudistamisesta sekä tavoitteesta laajentaa sakkomenettelyä.

Suppea esitutkinta

Asianajajaliitto pitää työryhmän näkemystä kannatettavana. Nähdäksemme suppeaa esitutkintaa voisi laajentaa myös lieviin pahoinpitelytapauksiin, mikäli asianomistaja ei esitä korvausvaatimusta.

Epäillyn paikallapysymisvelvollisuus haasteen tiedoksiantoa varten, syyttäjähasteet ja pikaoikeudenkäynnit

Asianajajaliitto suhtautuu varauksella ”pikaoikeudenkäynti”-termin käyttöön. Nähdäksemme kuvatulle menettelylle parempi nimitys olisi esimerkiksi nopeutettu oikeudenkäyntimenettely. Sinänsä ideaa ja tavoitetta edistää rikosvastuun toteutumista erityisesti niissä tapauksissa, joissa epäiltyä olisi myöhemmin vaikea tavoittaa haasteen tiedoksiantamiseksi ja pääkäsittelyyn paikalle saamiseksi, ja tällä tavoin vähentää mahdollisia peruuntumisa sekä epäiltyjen tavoittamiseen kuluva aikaa voidaan Asianajajaliiton näkemyksen mukaan pitää kannatettavana. Muilta osin Asianajajaliitolle ei ole huomautettavaa mietintöön.

Rikosasioiden nopeutettu käsittely (Ruotsin malli)

Asianajajaliitto ei pidä ns. Ruotsin mallia kannatettavana. Asianajajaliiton näkemyksen mukaan Ruotsin malliin liittyy ensinnäkin riski siitä, että nykyisellään sakkomenettelyyn soveltuvat asiat

siirtyisivät nopeutettuun käsittelyyn. Tämä ei nähdäksemme sujuvoita rikosprosessia, vaan vaikutus voisi olla päinvastainen.

Toisekseen työryhmän ehdotukseen liittyy heikennyksiä rikoksesta epäillyn oikeusturvan kannalta. Ehdotuksen mukaan epäillyn tulisi olla sekä tavoitettavissa ja aktiivinen prosessin eri vaiheissa. Tämän voi nähdä paitsi syrjäyttävän avustajan kokonaan myös siirtävän vastuuta prosessista rikoksesta epäillylle. Vastuun siirtäminen prosessissa nykyistä enemmän rikoksesta epäillylle todetaankin muistiossa olevan yksi ns. Ruotsin mallin merkittäviä etuja. Asianajajaliitto katsoo, että esitetty tavoite ja etu eivät kuitenkaan riittävällä tavalla huomioi rikoksesta epäillyn perusoikeuksia, kuten myötävaikuttamattomuusperiaatetta tai puolustautumisoikeuksia.

Mikäli ns. Ruotsin malliin siirryttäisiin, siirtyminen tulisi toteuttaa määräaikaisella pilottihankkeella kuten Ruotsissa ja varmistaa myös oikeudellisten avustajien saatavuus – muistiossa rikosprosessiketjun viranomaisten eli poliisin, syyttäjän, tuomioistuinviraston, käräjäoikeuksien, Oikeuslääketieteen laitoksen ja kriminaalihuollon lisäksi työskentelytapa edellyttäisi oikeudellisen avun koordinoitua ja mahdollisia päivityspalveluja.

3. Rikosasioiden sovittelua koskevat kehittämissuositukset

Sovittelumahdollisuuden tunnistaminen, esitutkinnan toimittaminen ja asianosaisten suostumukset

Asianajajaliitto kannattaa sovittelun lisäämistä, laajentamista ja kehittämistä. Asianajajaliiton näkemyksen mukaan olisi tarpeellista tarjota lisäkoulutusta sovittelumahdollisuuksien tunnistamiseksi niin poliisille, avustajille kuin tukihenkilöille. Asianajajaliitto kannattaa myös työryhmän ehdotusta sovittelumahdollisuudesta jo ennen esitutkinnan suorittamista. Tällaisen edellytyksenä tulee tulla kaikkien osapuolten suostumus. Lisäksi tulee varmistua siitä, että osapuolet ymmärtävät oman asemansa ja että asianosaisilla on mahdollisuus konsultoida avustajaa. Huomiota on kiinnitettävä myös avustajan saavutettavuuteen ja siihen, että myös julkinen oikeusapu on saatavilla.

Rikosasioiden sovittelu tuomioistuimessa

Asianajajaliitto kannattaa työryhmän esitystä siitä, että rikosasioiden sovittelun mahdollisuutta tuomioistuimessa tulisi selvittää.

4. Syyteneuvottelua koskevat kehittämissuositukset

Käyttö, soveltamisala ja ajoitus

Asianajajaliitto kannattaa syyteneuvottelun soveltamisalan laajentamista sekä videoyhteyksimahdollisuuden laajentamista tunnustamisoikeudenkäynteihin. Asianajajaliitto katsoo, että syyttäjien tulisi suhtautua syyteneuvottelun mahdollisuuteen avoimin mielin. Syyteneuvottelua voitaisiin hyödyntää ainakin törkeissä huumausainerikoksissa sekä vaarantamisrikoksissa.

Seuraamusharkinta ja rikosasiaan liittyvät vaatimukset sekä asianomistajan rooli ja suostumus menettelyyn

Asianajajaliitto kannattaa työryhmän esitystä asiasta.

5. Hallinnollisia seuraamuksia koskevat kehittämisehdotukset

Rangaistusluonteisten hallinnollisten seuraamusten tehokas hyödyntäminen ja uudet mahdollisuudet

Asianajajaliiton näkemyksen mukaan ennen hallinnollisten seuraamusten laajentamista tulisi koota kattava data liikennevirhemaksuista ja arvioida nykyisen liikennevirhemaksukäytännön toimivuutta. Asianajajaliitto suhtautuu myönteisesti koulutuksen ja tietosuojan lisäämiseen. Mikäli hallinnollisten seuraamusten käyttöä päädytään laajentamaan, tulee huolehtia myös toimivista oikeusturva- ja muutoksenhakekeinoista.

6. Rikosprosessia tuomioistuimissa koskevat kehittämisehdotukset

Automatisoitu muistutusjärjestelmä pääkäsittelyjen peruuntumisen ehkäisemiseksi

Asianajajaliitto kannattaa työryhmän esitystä asiasta.

Oikeudenkäynnin tiedoksiantosäätely - puhelintiedoksiannon käyttöalan laajentaminen haasteen tiedoksiannossa, sähköinen tiedoksiantomenettely

Asianajajaliitto suhtautuu ehdotettuun asiaan myönteisesti ja korostaa myös omalta osaltaan, että on tärkeää varmistua siitä, että oikea henkilö on vastaanottanut tiedon sekä ymmärtää, mitä asia tarkoittaa ja miten hänen tulee toimia asian suhteen.

Lykkäyssäännöstö ja noudon kiinnioloaika

Asianajajaliitto kannattaa noudon määräyksen täskentämistä ja työryhmän ehdottamaa kokonasarviointia. Asianajajaliitto ei näe periaatteellista estettä noutoon liittyvän kiinnioloajan kasvattamiseen viidestä päivästä seitsemään päivään.

Poissaolokäsittelyjen soveltamisala

Asianajajaliitto ei kannata ehdotettua muutosta. Asianajajaliitto huomauttaa lisäksi, että oikeusavustajan käyttäminen oikeudenkäynnissä ei voi missään nimessä olla vastaajan osalta rangaistusta korottava peruste. Oikeus avustajaan ja puolustautua on vastaajan perusoikeus.

Kirjallisen menettelyn käyttöala, soveltaminen ja yhdenmukaisuus

Asianajajaliitto suhtautuu myönteisesti kirjallisen menettelyn käyttöalan laajentamiseen. Asianajajaliitto kannattaa niin ikään työryhmän esitykseen sisältyvää ehdotusta tietoisuuden, koulutuksen ja ohjeistuksen lisäämisestä.

Perusteluvollisuus ja valtakunnalliset fraasimallit tuomioistuinten ratkaisuisissa

Asianajajaliitto suhtautuu kielteisesti perusteluvollisuuden keventämiseen ja toteaa, että vaikka valtakunnallisten fraasimalleja hyödyntämällä onkin mahdollista sujuvoittaa ja nopeuttaa päätöksentekoa, ei fraasimallien käyttöönotto saisi tosiasiallisesti johtaa perusteluvollisuuden keventämiseen.

7. Rikosasioiden valmistelua koskevat kehittämisehdotukset

Preklusio ja siihen rinnastuvat keinot

Asianajajaliitto suhtautuu kielteisesti mietinnössä esitettyihin vaihtoehtoihin. Asianajajaliiton näkemyksen mukaan preklusio heikentäisi perustavanlaatuisesti vastaajan oikeusturvaa. Asianajajaliitto huomauttaa, että tuomioistuin voi nykyiselläänkin huomioida oikeudenkäyntikuluja ja palkkiota määrätessään mahdollisen vastaajan tai vastaajan avustajan toimista aiheutuneen selvän viivytyksen oikeudenkäyntiin. Asianajajaliitto pitää myös epäasiallisena ja paikkansa pitämättömänä mietintöön sisällytettyä eduskunnan oikeusasiamiehen varsin spekulatiivista näkemystä, jonka mukaan avustajat pyrkisivät toisinaan tarkoituksellisesti sotkemaan tai viivyttämään oikeudenkäyntiä. Asianajajaliitto toteaa, että asianajalla on velvollisuus parhaan kykynsä mukaan valvoa asiakkaansa etua ja oikeutta aina lakia ja hyvää asianajajatapaa noudattaen.

Todistelun ilmoittaminen sanktion ohella

Asianajajaliitto ei kannata ehdotusta.

Rikosasian vastaajan käsitys syytteen teonkuvauksesta ja todistelusta

Asianajajaliitto ei kannata ehdotusta.

Oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus

Asianajajaliitto ei kannata ehdotusta.

Pääkäsittelyn ulkopuolella ennakkollisesti tapahtuva todistajan tai asianosaisen kuuleminen

Asianajajaliitto suhtautuu varovaisen myönteisesti todistajien ennakkolliseen kuulemiseen. Asianajajaliitto kuitenkin huomauttaa, että asiassa tulee huomioida myös vastakuulusteluoikeus.

8. Käräjäoikeuksien kokoonpanoja koskevat kehittämissuhteet

Yhden tuomarin kokoonpanon päätösvallan laajentaminen

Asianajajaliitto suhtautuu ehdotettuun asiaan myönteisesti ja yhtyy asiassa perustuslakivaliokunnan näkemyksiin.

Lautamiesjärjestelmän tarpeellisuus

Asianajajaliitto kannattaa työryhmän ehdotusta siitä, että lautamiesjärjestelmän tarpeellisuutta tai järjestelmän lakkauttamista olisi perusteltua selvittää.

9. Kehittämissuhteet korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuja koskevista menettelyistä

Ennakkopäätöskysymysmenettely

Asianajajaliitto kannattaa työryhmän ehdotusta asiassa.

Ns. hyppyvalituslupamenettely

Asianajajaliitto kannattaa työryhmän ehdotusta asiassa.

10. Digitalisaatiota ja sähköisiä menetelmiä koskevat kehittämissuhteet

Syyttäjälle ja esitutkintaviranomaiselle yhteinen sähköinen työskentelyalusta

Asianajajaliitto kannattaa esitutkintaviranomaisten yhteistyön lisäämistä.

Sähköinen asiointi esitutkinnassa: sähköinen vahvistus rikosilmoituksesta asianomistajalle, esitutkintapäätös asianosaisille myös sähköisesti ja asianosaisen kuuleminen esitutkinnassa sähköisesti

Asianajajaliitto kannattaa työryhmän ehdotusta asiassa.

Kuulustelun tallentaminen ja äänitallenteiden käytön lisääminen

Asianajajaliitto kannattaa lähtökohtaisesti tallennettujen kuulustelujen käytön lisäämistä. Jatkoselvityksessä voitaneen selvittää tarkempaa tallennusmuotoa ja videon ja pelkän äänitallenteen hyödyntämiseen liittyviä eroja ja eri osapuolten näkemyksiä käyttökelpoisimmasta tallennusmuodosta.

Rikosprosessiketjun viranomaisten järjestelmien tarkastelu ja kehittäminen

Asianajajaliitto suhtautuu asiaan myönteisesti. Asiassa on huomioitava myös puolustuksen mahdollisuus saada aineisto haltuunsa.

11. Ehdotusten vaikutukset

Lausunnonantajien mahdolliset huomiot ehdotusten taloudellisista tai muista huomioon otettavista vaikutuksista organisaation toimintaan

Mietintöön sisältyvillä kehittämissuhteilla on pyritty helpottamaan erityisesti esitutkintaviranomaisten työaakkaa. Kehittämissuhteet saattavat kuitenkin lisätä avustajien työtä. Toisaalta prosessin sujuvoittaminen vähentänee rikosasioihin liittyvää tyhjääkäyntiä, ja Suomen Asianajajaliitto suhtautuu erittäin myönteisesti esimerkiksi tapoihin vähentää istuntojen peruuttamisia. Ylipäättään Asianajajaliitto katsoo, että työryhmän mietintöön sisältyy huomattava määrä toteuttamiskelpoisia ehdotuksia.

12. Muut huomiot

Muita huomioita työryhmän ehdotuksista

Asianajajaliiton näkemyksen mukaan syyttäjävetoisen esitutkinta olisi tehokkain tapa sujuvoittaa rikosprosessia. Erityisesti vaativissa rikosasioissa syyttäjän tulisi toimia tutkinnanjohtajana.

Enne Heidi
Suomen Asianajajaliitto